

ВИСНОВКИ

Образи україно-білоруських контактів доби Середньовіччя у викладі білоруських авторів підручників формуються внаслідок специфічного розуміння періодизації історії Русі, яка загалом подібна до російської. Розвиток білоруських Полоцького, Турівського та інших князівств до монгольського часу належав до єдиної спільноти – Київської Русі. Окремі ноти незалежності цих середньовічних держав існували, проте після 1240 р. акцент у викладі історії почав зміщуватися до протистояння із хрестоносцями у Прибалтиці та встановлення контактів із литовськими князями. Останнє призведе до розуміння «білоруського сліду» у формуванні ВКЛ. Така схема дає змогу встановити, що «єдність» українського, білоруського й російського народів зруйнували монголи. Це відображає також російські наративи, як і взяття й пограбування монголами Києва у 1240 р. ставлять як поворотний пункт в історії Русі. Період IX–XIII ст. так чи так пов'язаний із домінуванням Києва. Білоруські автори зображають київських князів зайдами, які намагалися приєднати Полоцьке князівство, знищити незалежність Турівського князівства тощо. Єдність Русі за таких обставин обґрунтовують культурними чинниками, сталими торговими зв'язками та спільною династією при владі. Проте боротьба між князями хоч і одного роду, але трактується як зовнішня агресія стосовно білоруських земель, що їх очолювали місцеві володарі, які не потребували «чужинців» при владі.

Чи присутня в описах середньовічних подій Україна? Автори білоруської навчальної літератури більше послуговуються окремими найменуваннями земель-князівств. Тож проти полоцьких чи турівських князів воювали київські, волинські,

чернігівські володарі. На їхню «національну» приналежність вказівки відсутні, хіба за винятками тих випадків, коли про деякі володіння турівських чи пінських правителів згадують як про землі, що сьогодні є у складі України. Можна підсумувати, що середньовічне минуле не проектується на сучасність. Навіть коли згадуються за іменами київські князі, їхній зв'язок із українською історією прямо не зазначається.

Водночас такі конструкції не заперечують поширену у білоруських підручниках тезу про Русь – спільну Батьківщину українського, білоруського та російського народів. До того ж можна помітити тенденцію до додаткового обґрунтування єдності руських земель під владою Рюриковичів, для чого зазвичай виокремлюють цілий параграф. Для української сучасної навчальної літератури такий підхід – досить рідкісний, а у сучасних підручниках не застосовується.

Становлення ВКЛ – важлива проблема для білоруських авторів навчальної літератури. Це пов'язано з утвердженням думки про початкове ядро державності Великого князівства у Новгородському князівстві, м. Новогрудка як місця хрещення та коронації князя Міндовга. У білоруських підручниках акцентується на білорусько-литовському (відповідно слов'яно-балтійському) спрямуванні держави. Роль українців та історії України у ВКЛ виразніші, оскільки окремі екскурси вказують на активну участь українців (власне, українців, а не «руських» тощо) у державному житті. Навчальна література для студентів докладніша у цьому вимірі, хоча не позбавлена впливу існуючих у Білорусі кліше, що часто відображають погляди історіографії радянського часу.

Польсько-Литовський період у білоруській історії містить декілька важливих згадок про Україну. Насамперед мовиться про культурно-релігійне життя та велику увагу до укладання Берестейської унії 1596 р. Білоруські автори вважають православія основою своєї культури, тому акцентують на насильному

нав'язуванні об'єднання Церков, вказуючи на інтерес окремих православних діячів, причетних до цього. Важливо, що такі саме портрети і події описуються в українських підручниках з історії, де розставлено дещо інші акценти. Білоруські автори наголошують на діяльності Іпатія Потія, Петра Скарги, уникаючи називати їх українцями, появі полемічної літератури як реакції на зрушення у церковному житті. Вказівки на національну приналежність загалом відсутні у тексті – прикметна особливість білоруських підручників. Негативно представлено постать Й. Кунцевича, роботу уніатських діячів, що важливі для української історії. Натомість укладачі підручників схвалюють постать П. Могили, проте без особливих згадок про обставини відновлення православної митрополії у Києві. Зрештою, чіткої національної ідентифікації митрополита також немає.

У контексті культурного розвитку акцентовано на важливості та поширенні старобілоруської мови, яку розуміють так само, як руську. Це відрізняє сприйняття білоруських спеціалістів від українських, які за таких самих обставин вважають офіційну мову ВКЛ русько-українською. Загалом, зацікавлення у мовному питанні очевидне, оскільки «литвинська» теорія, запозичена з давнішої національної історіографії, вказує на важливість білоруської мови і культури у політичному житті Литовської держави. «Мовне питання» також актуальне з іншого аспекту: для періоду XVI–XVII ст. слова «Україна», «український» тощо вживаються значно частіше (насамперед у підручниках для університетського вжитку), проте допускається конструкція саме «в Україні», а не «на Україні», що здійснено в імперських російських виданнях. До того ж застосування «в Україні» однакове у підручниках, що написані як білоруською, так і російською мовами.

Білоруські укладачі також звернули увагу на участь руської шляхти в політичних процесах, зокрема укладенні Люблінської унії 1569 р. Частково автори тут згадують українських

діячів – князя Василя Острозького чи рід Ходкевичів, що також пов'язаний із українськими землями. Знову ж таки, на українському походженні таких родин не наголошується. Такий підхід не притаманний для української навчальної літератури, де цілком відкрито вказують на приналежність окремих шляхетних і магнатських сімейств (зокрема, князів Острозьких) українській історії.

Процес ухвалення Люблінської унії та утворення Речі Посполитої окреслено досить об'єктивно. Укладачі білоруських підручників відзначають, що українські землі ВКЛ перейшли під управління Польської Корони. До того ж Річ Посполита тлумачиться як держава двох народів, що цілком не заперчується, оскільки білоруси у цій державі також ідентифікують себе як «литвини». Поява козаків у білоруських підручниках окреслена лише схематично. Напевно, лише тому, що ці воїни не були частиною білоруської історії, хоча держава Б. Хмельницького зачепила й білоруські ареали. Вказано, що козаки були учасниками походу на Москву під час «Смутного часу». Слово «козак» потрапило також до термінологічного словника: так називали особисто вільне населення південних (окраїнних) земель Речі Посполитої. Зауважено, що основним їхнім обов'язком була військова служба та охорона державного польського кордону, козаки вирізнялися відданістю православної вірі.

Водночас Московське царство у білоруських підручниках називають Росією, що є явним поспіхом, оскільки упродовж XVI–XVII ст. Московія лишалася Московією. Хоча відвертого «сервілізму» стосовно сприйняття «старшого брата» не зафіксовано, деякі сентименти до московитів та тих білоруських діячів, які з ними співпрацювали, присутні. Не зникла, як здається, також теорія «трьох братніх народів», проте якщо у часи Русі вона мала політичний вимір, то у період бездержавності її змінило культурне спрямування, що ґрунтується, очевидно,

на використанні руської мови та православній релігії. Укладачі білоруських підручників частково залучають також українське минуле у таку історичну схему.

Історичний період середини XVII–XVIII ст. у білоруських навчальних виданнях сповнений окремими українськими сюжетами. Насамперед наголошено на важливості козацько-селянської боротьби Б. Хмельницького, мета якої – створення незалежної козацької держави. У формулюваннях, які застосовують у відповідній навчальній літературі, виразно помітний радянський історіографічний спадок. Окремі навчальні видання, особливо для університетського вжитку, сповнені старими штампами про «антифеодальну боротьбу», «народні маси» тощо. Однак, навіть незважаючи на це, помітним є відокремлення національної складової часів Хмельниччини, і хоча прямо про Українську державу не згадується, зв'язок із Україною (до слова, майже завжди у шкільних підручниках – «в Україні») простежується беззаперечно.

Хмельниччина в історичному дискурсі білоруських авторів навчальних матеріалів важлива також тому, що частина бойових дій відбувалася на території Білорусі, до них були залучені місцеві соціальні елементи (у різні часи наголошували на різній соціальній базі – шляхта, біднота, городяни, селянство), які «покозачилися». Загалом, увага до цього «фронту» в українській історіографії винятково із навчальними матеріалами досить мала. Білоруські ж укладачі акцентують на іменах окремих полковників, що діяли тут разом зі своїми загонами, вказують на інтерес Б. Хмельницького (гетьман навіть має невелику біографію, як важлива для історії особа), наголошують на необхідності захисту православного духовенства тощо. Важливий елемент – битви литовських військ та козаків біля Лоева. Вони охарактеризовані досить докладно, хоча навіть в українських шкільних курсах ця кампанія майже не представлена.

Хмельниччину також розглядають як початок буремних часів, коли Річ Посполита опинилася у вирі військової боротьби, що розоряла також білоруські землі. Участь козаків у цих протистояннях уже менш помітна, хоча спільні походи московських (часто у білоруських підручниках – «російських») військ призвели до відчутних руйнувань, так само, як і наступні дії тих полковників, що були вірні гетьману І. Виговському й, відповідно, Гадяцькій унії із Польським королівством та ВКЛ. Запад та руйнування припинило Андрусівське перемир'я, яке мало велике значення для історії України. Однак для білоруського минулого ця угода (як і наступний «вічний мир» із Московією) мала значення тільки як факт припинення кривавої війни.

Українські контексти XVIII ст. описано стисло. Участь гетьмана І. Мазепи у Північній війні подано лише у формі коротких пасажів про союз зі шведським королем Карлом XII та Полтавською битвою, після чого обидва володарі утекли до Туреччини. Присутні певні згадки про українські землі також під час розгляду проблем поділів Речі Посполитої, однак тут також мовиться більше про певні схематичні неповні наголо-си. Фактично, окрім географічної прив'язки Барської і Торговицької конфедерацій до відповідних містечок в Україні, про додаткові акценти не йдеться.

Автори білоруських підручників для шкільного навчання досить виважено поставилися до складних проблем Козаччини та її наслідків для білоруських земель. З одного боку, вони описали усі поневіряння, яких зазнало місцеве населення, але також вказали на згубну роль різних інтервентів, що атакували володіння ВКЛ (потрібно розуміти, що частиною цих інтервентів були також козацькі війська, які також руйнували і захоплювали міста та села). Неоднозначні постаті для української історії (І. Виговський та І. Мазепа, якщо ще можна вважати політику останнього дійсно контроверсійною) не мають ані позитивних, ані негативних характеристик. Підручники для закладів вищої

освіти більш «демократичні» в оцінках, їхні автори прямо вказують на руйнування, здійснені козацькими військами тощо. Однак такий «демократизм» часто поєднується із відверто прорадянськими оцінками минулого, що впливає на виклад матеріалу. Сумнівно, щоби Річ Посполита була «феодальною державою», але ще більшим анахронізмом виглядає «одвічне» прагнення білоруського народу до союзу з українським та російським народами. Незважаючи на усі переваги білоруських підручників з історії, зокрема і досить докладну увагу до «українського питання», такі оцінки виглядають застарілими й переписаними з літератури, що не повинна використовуватися для навчання.

Період «довгого ХІХ століття» в історії України у білоруських навчальних виданнях переважно розглядається крізь призму розповідей про тогочасну минувшину білоруських земель, які, так само, як Правобережна Україна, стали частиною Російської імперії за результатом трьох поділів Речі Посполитої, а остаточно – після Наполеонівських війн. Відтак, саме українським теренам Волині, Поділля та Київщини білоруські автори й присвятили найбільше уваги – з характеристиками введення цих територій політично, економічно, соціально та врешті культурно до простору імперії Романових упродовж усього ХІХ ст. Утім шлях до «освоєння» всього простору від Польщі, Литви, Білорусі та Правобережної України Російською державою, як стверджено на сторінках білоруських видань, не був простим на однолінійним, бо спорадично супроводжувався як не підтримкою частиною місцевої еліти французького війська 1812 р. (у частині навчальної літератури її називали навіть, услід російській історіографії, «Вітчизняною війною 1812 р.»), хоча переважали стриманіші оцінки просто «війни 1812 р.» чи «французько-російської війни 1812 р.»), то спробами декабристського повстання, Листопадового (1830–1831 рр.) та Січневого (1863–1864 рр.) повстань, інспірованих польською елітою з метою відродження Речі Посполитої, і зрештою саме

тут, з огляду на близькість до Європи, швидше за інші частини Російської імперії, поширювалися соціалістичні ідеї (що, зокрема, проявилось у діяльності місцевих народницьких, а згодом – соціал-демократичних осередків). Практично у всіх проаналізованих білоруських виданнях на цьому особливо наголошено, як і на спробах влади відреагувати на такі викликами то шляхом репресій (особливо щодо польської частини населення регіонів), то спробами реформ (у 1830–1840-х роках та 1860–1880-х роках, а також напередодні Першої світової війни в контексті аграрних трансформацій, ініційованих П. Столипіним). Щоправда, якщо у підручниках та посібниках, які побачили світ у 1990-х роках у руслі «національної концепції історії Білорусі» загалом вказувалося на певну приреченість цих територій, особливо білоруських та українських, які опинилися у підсумку поміж перманентними загрозами як не колонізації (як це було в часи Речі Посполитої), то русифікації (як це було характерно для тих, наприклад, українських земель, які ще раніше було приєднано до Росії), і єдиним шляхом до порятунку цих народів могло стати постання власної національної держави, то вже у навчальній літературі, яка почала виходити у світ у роки президентства О. Лукашенка, більше уваги приділяли «полонізаційно-окатоличуванню» загрозам, а російська сторона, попри все, поставала ледь не рятівницею від цих небезпек.

Лівобережна Україна за такої конфігурації постала вже станом на початок «довгого ХІХ століття» як більш інтегральна частина Російської імперії (попри те, що формально Гетьманщина була ліквідована лише 1764 р.), з якою у новоприєднаних до Росії земель почали формуватися політичні, соціально-економічні (насамперед із розгортанням в Україні промислового перевороту та мережі залізниць) та культурні контакти – зрештою, як із Кримом та значною частиною Північного Причорномор'я, які також відійшли до складу Росії наприкінці ХVІІІ ст. після чергової серії російсько-османських війн.

Так чи так усі українські терени, які належали до імперії Романових, відчували перипетії першої російської революції, у якій уперше себе у подібних умовах проявили представники нового соціального стану – породження доби індустріалізації – робітництва, та частина військовиків – досі послідовних прибічників імператорської влади, а також чи не вперше масово та публічно, зокрема з парламентської трибуни Державної думи Росії, спорадично, крім соціальних, висловлювалися національні вимоги (щоправда недовго).

Натомість підавстрійські українські терени (Галичини, Буковини та Закарпаття) здебільшого у білоруських дидактичних виданнях якщо взагалі не фігурують, то перебувають на маргінесі, у межах якої, попри те, що Австрійська (з 1867 р. – дуалістична Австро-Угорська) імперія, яка все ж значно раніше за Російську пропонувала конституційну монархію та розширення мережі представницьких органів влади (як у центрі, так і на місцях), переважно зображена як така, де правляча династія Габсбургів не допускала політичних свобод, усіляко стримувала прагнення підвладних їй народів до національної незалежності. Щоправда, серед білоруських авторів були й винятки, які помірковано та послідовно прослідковували розвиток українського національного руху в межах імперії Габсбургів, який упродовж «довгого XIX століття» пройшов «кузню» реформ «освіченого абсолютизму», протистояння з іншими національними проектами (в Галичині – з польським), «Весни народів», часу Конституційних реформ 1860-х років та врешті умов польської автономії в Галичині – щоправда, з можливістю обирати та бути обраним до парламенту у Відні та Крайового Сейму у Львові, що сприяло переходу розвитку руху наприкінці XIX ст. на політичний рівень появи перших українських партій.

Зрештою, білоруські автори (причому незалежно від ідейних установок) наголошували на трагізмі ситуації, у якій опинився український національний проект у цей період – спочатку

через розділеність українських територій поміж двома імперіями, а потім – через наявність українських військовиків по обидва боки фронту Першої світової війни та перетворення останньої у цьому контексті на «братовбивчу» для українців (та й білорусів, значна частина з яких опинилися під окупацією Центральних Держав із перших місяців війни). Врешті оцінки подальших революційних процесів 1917 р. (від Лютневої революції до Жовтневого більшовицького перевороту) та становлення впродовж 1917–1918 рр. на просторі колишньої Російської імперії нових національних держав (як-от УНР чи Української Держави та БНР) на сторінках білоруських навчальних видань варіювалися від переконання, що відбулося цілком справедливе та довершене державотворче втілення національних рухів, як логічний результат їхнього попереднього кількадесятилітнього розвитку (насамперед у працях 1990-х років) до тез, що йдеться ледь не про «масонські змови», метою яких було лише завдяки появі нових держав послабити Росію (і така думка траплялась навіть у сучасних виданнях 2010-х років).

Для всіх досліджуваних авторів події Жовтневого перевороту більшовиків були визначальними, але якщо для одних це був сумнозвісний передвісник краху для щойно створених у регіоні національних державних утворень (зокрема українського та білоруського) та вимушеної еміграції на Захід їхніх еліт, то для інших – спроба вже у нових – радянських – формах відновити підупалу в роки Першої світової війни та за час революцій російську державність, в яку, врешті, на початку 1920-х років остаточно було реінтегровано й більшість українських та білоруських територій – вже у форматі щойно створених відповідних радянських соціалістичних республік як складових СРСР.

Серед етапів української минувшини XX–XXI ст., зображених у білоруських навчальних виданнях з історії, є й радянський період (який, як і у випадку з Російською імперією, для більшості і білоруських, і українських земель був спільним

часовим проміжком перебування в одній державі – навіть у статусах окремих радянських республік), у якому можна виділити й міжвоєнний проміжок (на більшості українських теренів тоді закріпилася радянська влада, за винятком західно-українських), Другу світову війну та повоєнний час, а також перші пострадянські дестиліття, протягом яких відбулося становлення України як самостійної та незалежної держави.

Спільним пасажем проаналізованих білоруських навчальних видань є переважно позитивне зображення більшовицького чинника у протистоянні з різними силами на просторі колишньої Російської імперії на рубежі 1910–1920-х років, водночас серед останніх переважно згадуються білогвардійці та збройні сили щойно посталої після Першої світової війни Польщі і фактично ігноруються згадки про будь-які українські військові формування (а якщо про них і зазначено, то в негативній конотації), і у всякому разі саме радянська сторона трактується як чи не найконструктивніша у тодішніх умовах, якій, зрештою, вдалося зберегти владу на більшості української території, що склала в результаті Радянську Україну, а остання стала складовою (і співзасновницею) СРСР.

Функціонування радянської системи перед Другою світовою війною у білоруських дидактичних матеріалах оцінено амбівалентно. З одного боку, більшість авторів констатувала, що для цього періоду було характерним: поступове формування в СРСР, зокрема в Радянській Україні, режиму особистої влади Й. Сталіна та культу його особи, що супроводжувалося політичними репресіями та припиненням діяльності опозиційних до більшовиків політичних партій; перетворення більшовицької КПРС на фактичного виконавця функцій органів державної влади та здійснення повного контролю над усіма сферами суспільного життя; формування резерву для КПРС за допомогою Комсомолу; безальтернативний порядок виборів до органів влади, за якого на відповідну посаду претендувала одна

кандидатура, зазвичай узгоджена з місцевим партійним керівництвом – переважно з числа членів КПРС; панування всезагальної державної марксистсько-ленінської ідеології на тлі масштабної антирелігійної пропаганди. З іншого боку, у досліджених навчальних виданнях переважно позитивно протрактована радянська економічна політика 1920–1930-х років, яка, мовляв, дала змогу вже протягом першого десятиліття після завершення т. зв. «громадянської війни» на території колишньої Російської імперії не лише стабілізувати економіку в умовах повоєнної розрухи, але й вивести її на рівень планової економіки, втіленої у промисловості політикою форсованої індустріалізації та практики «п'ятирічок», а у сільському господарстві – колективізацією – об'єднанням одноосібних селянських господарств у колективні. Водночас у виданнях почасти вказували й на недоліки такої економічної політики у селах: праця колгоспних селян оплачувалася не грішми, а продуктами наприкінці року відповідно до кількості відпрацьованих днів – трудовнів; а зі середини 1930-х років почали притягувати тих колгоспників, які не виконували встановлених мінімумів, а тих, хто не бажав записуватися у колгосп, могли зарахувати до категорії «кулаків», щодо яких у суспільстві створили образ ворогів народу, а їх самих у ході «розкулачування» насильно позбавляли майна і засиляли до Сибіру або у північні райони СРСР. Однак ні на Голодоморі в Україні, ні принаймні фактах масового голоду в українських селах (як, зрештою, і в інших радянських республіках, зокрема Білорусі) у білоруських виданнях не акцентували уваги читачів.

Водночас тоді як, за твердженням авторів навчальних видань, у підрадянській частині України (та й Білорусі) упродовж 1920-х років більшовики реалізовували політику «коренізації» у сфері освіти та культури («українізації» та «білорусизації» у відповідних радянських республіках) (що, однак, у 1930-х роках завершилося масовими репресіями проти національної

інтелігенції), в умовах міжвоєнної Польщі одразу з початку 1920-х років влада розпочала проводити курс на колонізацію, а після 1926 р. там відбулося формування авторитарного режиму, очолюваного Ю. Пілсудським, який фактично, за оцінками білоруських авторів, був військовою диктатурою лише з деякими рисами демократичного ладу, апофеозом чого стало відкриття 1934 р. концентраційного табору у Березі-Картузкій, у якому утримувалися у звинуваченні за «антидержавну діяльність» противники режиму: від комуністів до діячів єврейського, українського, білоруського національного рухів.

Початок Другої світової війни у досліджених літературі відображений як трагедія для світової та, зокрема, європейської спільноти. Щоправда, у білоруських виданнях було і виправдовування співпраці СРСР із нацистською Німеччиною напередодні війни (що було втілено у підписанні Пакту Ріббентропа–Молотова та таємного протоколу-додатку до нього), і впродовж першого етапу військового протистояння у 1939–1941 рр. як вимушеної в умовах, коли країни Заходу практикували стратегію «умиротворення» нацистського режиму в Німеччині й без відповідних домовленостей для радянської сторони існувала загроза війни одночасно «на два фронти» з Японією та Німеччиною вже у 1939 р. Водночас вступ Червоної армії до Західної України, який, відповідно до міжнародного права, на той час був окупацією частини територій Польщі, у розглянутій літературі оцінено як «возз'єднання» із рештою частини України, щоправда, радянською.

Лева частка реконструкції перебігу подій Другої світової війни, зокрема в Україні, стосується все ж періоду 1941–1945 рр., який у білоруських навчальних виданнях названо, вслід радянській та сучасній російській історіографії, Великою Вітчизняною війною. Сюжети щодо останньої стосуються переважно перебігу нацистської окупації українських земель, упровадження там т. зв. «нового порядку», боротьби

головно радянських партизан у тилу противника за одночасного замовчування антирадянської та антинацистської діяльності українського національного підпілля та акцентування хіба що на випадках колабораціонізму серед частини українців. Однак загалом український чинник переважно зображено в позитивному ключі, щоправда, лише той, який стосувався радянського, а тому поступовий відхід Вермахту з України під тиском Червоної армії впродовж 1943–1944 рр. у досліджених білоруських виданнях однозначно протрактований винятково як їхнє «визволення» (як і упродовж 1944–1945 рр. держав Центрально-Східної Європи), і про окупацію цих теренів уже радянським режимом у проаналізованій білоруській навчальній літературі не йдеться.

Повоєнний період в історії СРСР, зокрема Радянської України, у білоруських навчальних виданнях, з одного боку, зображений як час спроб певних трансформацій у суспільно-політичному житті (від кульмінації культу Й. Сталіна на початку 1950-х років до його засудження та певної демократизації в період Хрущовської відлиги, згортання курсу М. Хрущова протягом брежнєвського «застою» та повернення до спроб лібералізації радянської системи на тлі горбачовської «Перебудови»). З іншого боку, загалом, на думку білоруських авторів, такі зміни проводилася обмежено, половинчасто, у певних межах, щоб не скомпрометувати партійних лідерів та радянську суспільно-політичну систему, а самі очільники СРСР ніколи не ставили на порядок денний питання докорінного реформування соціалістичного ладу, та надалі поширеними були і контроль держави над суспільним життям, і державна власність на засоби виробництва, і марксистсько-ленінська ідеологія. Відтак, за оцінками багатьох опрацьованих білоруських підручників та посібників, саме задавлена та невирішена по суті ідейна і політична криза, доповнена що раз, то частішими проблемами в економіці, яка опинилася у ситуації, коли надалі забезпечувати

високі темпи розвитку економіки на екстенсивній основі завдяки винятково кількісному підвищенню показників стало неможливим, врешті призвели до колапсу СРСР.

Щодо розпаду СРСР і появи СНД у білоруській навчальній літературі думки теж варіювалися. З одного боку, частина авторів оцінювала події осені–зими 1991 р. як чи не найбільшу геополітичну катастрофу ХХ ст., мовляв, інспіровану державами Заходу, що змінила розклад політичних сил у всьому світі та призвела до численних національних конфліктів на пострадянському просторі, вважаючи за такого підходу учасників підписання Біловезької угоди 1991 р. ледь не «зрадниками», які були зацікавлені лише у власній боротьбі за владу. З іншого боку, у багатьох виданнях констатували, що, попри все, після 1991 р. таки відбулося оформлення державного суверенітету колишніх радянських республік, а припинення існування СРСР насамперед було результатом не зовнішніх чинників чи особистих амбіцій тих чи тих політиків, а закономірним явищем і результатом його внутрішньої суспільно-політичної та соціально-економічної кризи 1970–1990-х років, за якого учасники Біловезької угоди лише засвідчили кінець існування СРСР.

У будь-якому разі вже незалежна Україна у 1990–2010-х роках у постарадянській білоруській навчальній літературі послідовно поставала як основний пріоритетний напрямок сучасної зовнішньої політики Республіки Білорусь, як один із її ключових торговельних партнерів, а також сусідня держава зі значним політичним, економічним та культурним потенціалом для поглиблення подальшої двостронньої та багатосторонньої співпраці. Зі свого боку, саме білоруська столиця у найновіших підручниках та посібниках вказана як місце підписання Мінських угод – міжнародно визнаної основи врегулювання російсько-української війни (білоруські автори переважно пишуть про «конфлікт в Україні») та локація регулярного проведення

засідань Тристоронньої контактної групи «Україна–Росія–ОБСЄ» із мирного врегулювання ситуації на Сході України.

На відміну від російських істориків, які одразу ж із початком російського повномасштабного вторгнення до України 24 лютого 2022 р. оперативно почали вносити зміни й у гуманітарні навчальні видання, у білоруській дидактиці історії ці зміни поки що є помітно інертнішими щодо оцінок сучасних процесів, та й перевидвань минулих і створення нових підручників і посібників з історії з 2022 р. чисельно не відбулося.

Винятком тут є хіба навчальне видання, присвячене т. зв. Великій Вітчизняній війні радянського народу, тобто історії Другої світової війни та участі у ній СРСР, що вийшло 2022 р., метою якого насправді є сформулювати у сучасних юних білорусів, на прикладі минулих подій, позитивні візії щодо РФ, і навпаки негативні щодо України та держав Заходу.